

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ*

The Relations of Immigrants as the Other of Europe with Host States and Societies in the Context of Minority-Majority Equation

Murat SARAÇLI**

Öz

Avrupa ülkelerindeki göçmenlerin statüleri, kıtadaki devletlerin pek çoğunun sahip oldukları sömürgeci geçmişten ve bununla ilintili olarak ortaya çıkan oryantalist bakış açısından doğrudan etkilenmiş olup, son kertede farklı etnik kökenleri, dinleri ve dilleri çerçevesinde geçmişten bugüne uzandığı varsayılan ortak bir Avrupa kimliğinin ötekisi olarak konumlandırılmışlardır. Bu algının etkisiyle çoğunluk konumundaki ev sahibi toplumlara entegrasyonları noktasında çeşitli sorunlar yaşamakta olan göçmen azınlıklar, ayrıca devletlerin egemenlik haklarına dayanarak başvurdukları kısıtlayıcı göç politikalarına ve vatandaşlık uygulamalarına da tabi tutulabilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Göç, Göçmen, Ev Sahibi Toplum, Entegrasyon.

Abstract

The status of immigrants in European countries has been directly influenced by the colonial past of many of the states on the continent and the Orientalist perspective that emerged in relation to it, and they are ultimately positioned as the other of a common European identity that is assumed to extend from the past to the present within the framework of their different ethnic origins, religions and languages. Under the influence of this perception, immigrant minorities experience various problems in terms of their integration into majority host societies and may also be subjected to restrictive immigration policies and citizenship practices based on the sovereign rights of states.

Keywords: Europe, Immigration, Immigrant, Host Society, Integration.

* **Makale Geliş Tarihi:** 30.08.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 18.09.2022.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: murat.saracli@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5997-4836.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

GİRİŞ

Günümüzde göç olgusu, Avrupa devletlerinin ve toplumlarının gündemini meşgul eden en önemli konu başlıklarından biridir. Tarihsel süreç içerisinde ilk olarak Avrupa ülkelerinden başta Amerika ve Afrika kıtalarına yönelen göçler, daha sonrasında gerek devletlerin iç dinamiklerinde gerekse bölgesel ve uluslararası sistem düzeyinde gerçekleşen gelişmelere paralel olarak tam tersi bir istikamet kazanmıştır.

Bu çerçevede özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir zorunlu ve gönüllü göçmen akımına maruz kalan Avrupalı devletler bir yandan göçleri hal yoluna koymak için politika ve stratejiler geliştirmeye çalışırken; diğer taraftan da ülkelere gelen bu insanların toplumlarına sorunsuz bir şekilde entegrasyonları için farklı yaklaşımlar geliştirmeye başlamışlardır. Göçmenlerin statülerine yönelik Avrupalı devletler tarafından benimsenen yabancı ve misafir gibi çeşitli tanımlamalar çerçevesinde kendilerine yönelik uygulanan entegrasyon yaklaşımları da farklılaşan göçmenler, ister istemez içerisine yeni dahil oldukları ev sahibi toplumlarla inişli çıkışlı bir ilişkiye sahip olmuşlardır.

Göçlerin yoğunlaştığı dönemde Avrupalı ülkeler arasında önce ekonomik ardından da siyasi bir birlik yaratmaya yönelik girişimlerin hız kazanması ve kültürel ve toplumsal alanlarda buna eşlik eden “biz” odaklı ortak bir Avrupa kimliği oluşturma hedefinin belirginleşmesi, kıtadaki göçmenlerin ev sahibi toplumlardan farklılaşan etnik, dinsel ve dilsel özellikleri çerçevesinde ötekileştirilmelerinin de önünü açmıştır. Buna bir de devletlerin egemenlik haklarını öne sürerek göç konusunu asıl mecrası olan insan hakları alanından uzaklaştıran güvenlik eksenli yaklaşımları eklenince, göçmen azınlıklarla çoğunluk konumundaki ev sahibi toplumların ilişkilerinin giderek bozulması kaçınılmaz bir hal almıştır. Azınlık ile çoğunluk grupları arasında iletişim ve temasın fazla kurulamamasından da etkilenen söz konusu durum, tarafların birbirlerine

yönelik önyargılarının artmasına ve karşılıklı tehdit algılamalarının da derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Birbiri ardına yaşanan söz konusu gelişmelerin günümüze uzanan etkileri ise Avrupa Kıtası'ndaki pek çok ülkede göçmenleri hedef alan kültürel ve biyolojik ırkçılığın artması ve azınlık konumundaki söz konusu insanların giderek bünyesine dahil olmaya çalıştıkları ekonomik, siyasi ve kültürel yapılardan dışlanarak ayrımcılığa maruz bırakılmaları olmuştur.

Halihazırda Avrupa devletleri ve toplumları, kaçınılmaz bir gerçekliğe dönüşen göç sorunu karşısında ortak bir yargıya varabilmiş değillerdir. Neredeyse her devlet, soruna yönelik kendi yaklaşımlarını ve çözüm yöntemlerini belirlemeye çalışmakta; bu ise Avrupa Kıtası'ndaki göçmenlerin devletler nazarındaki konumlarını farklılaştırabilmektedir. Göçmenlere yönelik uygulanacak siyasalardan kendilerine sağlanabilecek vatandaşlık haklarına kadar geniş bir düzlemde gözlemlenen söz konusu ayrışmalar, bir yandan göçmen azınlıklar arasında etnik milliyetçiliği ve toplumsal yabancılaşmayı arttırırken diğer yandan da ev sahibi halkların giderek daha fazla göçmen karşıtı popülist ve ayrıştırıcı söylemlere meyletmelerine neden olabilmektedir.

Ana hatları bu şekilde ortaya konulmaya çalışılan makalede söz konusu varsayımların gerekçelendirilmesi ve temellendirilmesi noktasındaki temel hususlar ortaya konulmaya çalışılacak olup; bu kapsamda ilk olarak Avrupa'ya yönelen göçlerin nedenleri ve devletlerin bunları düzenlemeye yönelik politikaları üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise Avrupa'daki göçmen azınlıkların ev sahibi toplumlara entegrasyonu meselesi, sorun odaklı temel teoriler ekseninde değerlendirilecektir. Çalışmanın son bölümünde de azınlık konumundaki göçmen azınlıklarla çoğunluk konumundaki ev sahibi toplumlar arasındaki ilişkilere etki eden sorunlar, Avrupalı devletlerin bunlara yönelik yaklaşımları çerçevesinde ele alınacak ve sonuç kısmında da çalışma boyunca elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

GÖÇLERİN NEDENLERİ VE DEVLETLERİN GÖÇLERİ DÜZENLEMeye YÖNELİK POLİTİKALARI

İnsanlığın değişmez gerçekliklerinden biri olan göçler, 2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş ve başta komşu ülkeler olmak üzere birçok ülkeden sığınma arayan Suriyeli sığınmacı ve mülteciler üzerinden bir kez daha uluslararası sistemin gündemine gelmiş ve sonuçları günümüze kadar uzanan pek çok gelişmeye sebebiyet vermiştir. Daha iyi ekonomik olanaklara kavuşmaktan (gönüllü göçler) yaşama hakkına yönelik tehditlerden kaçmaya (zorunlu göçler) kadar çok geniş bir yelpazede gerçekleşen göçlerin temelinde yatan nedenlere bakıldığında, çok çeşitli faktörlerin göç kararında etkili olduğunu görülmektedir.¹

Göçlere sebebiyet veren nedenlerden ilki, sosyo-kültürel etmenler olup; özellikle kültürel ve etnik aidiyet hissiyatının bu noktada temel belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Tarihi ve kültürel bakımdan kendilerine yakın hissettikleri devletlerin ve ev sahibi halkların varlığı, insanların özellikle göç edilecek ülke seçimleri noktasında etkili olmakta ve bu kapsamda göç edilen ülkeye uyum ve adaptasyon süreçlerini de belirli oranda kolaylaştırmaktadır.² Aynı etnik kökenden gelen öncü göçmenler tarafından oluşturulan ve yıllar içerisinde anavatan ile ev sahibi ülkeler arasında bir köprü niteliği kazanan diasporalar da yine göçmenlerin göç kararlarını almalarını ve göç süreçlerini sorunsuz ve kolay bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaktadır ki günümüzde gerçekleşen göçlerin en önemli iticilerinden biri de kuşkusuz diasporalar tarafından göçmenlere sağlanan olanaklardır.³

1 Patrick A. Taran, "Human Rights of Migrants: Challenges of the New Decade", *International Migration*, 38(6), 2001, s. 13; Asmita Parshotam, *The UN Global Compacts on Migration and Refugees: A New Solution to Migration Management, or More of the Same?*, South African Institute of International Affairs, Johannesburg 2017, s. 5-6.

2 Václav Klaus-Jiří Weigl, *Europe All Inclusive: A Brief Guide to Understanding the Current Migration Crisis*, Václav Klaus Institute, Prague 2017, s. 10; Jakobus Martinus Vorster, "Racism, Xenophobia and Human Rights", *The Ecumenical Review*, 54(3), 2002, s. 302-303.

3 Robin Cohen, *Küresel Diasporalar: Giriş*, Koyusiyah Yayıncılık, Ankara 2019, s. 215-217.

İnsanların göç kararını almalarında etkili olan ikinci faktör, haberleşme ve iletişim teknolojileridir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle görsel ve sosyal medyanın toplumlar üzerindeki etkisiyle orantılı olarak gelişmiş ülkelere yönelik oluşan imajlar ve algılar, göç etme kararlarının alınması noktasında oldukça etkili olabilmektedir. Bir diğer faktör olan coğrafi yakınlık unsuru da göçe yönelik ulaşım maliyetleri noktasında belirleyici olmakta ve göç kararlarını teşvik edici nitelik arz etmektedir. Daha önce göç etmiş olanların yaşanmışlıklarına olan benzerlikler de insanların göç kararlarını almalarında etkili olabilmektedir. Bu noktada öncü göçmenlerin gerek bilgi gerekse imkan ve olanaklar çerçevesinde sahip oldukları birikimler hem göçe yönelik kaygı ve önyargıları azaltmakta hem de göçlerin adeta bir zincir gibi birbirine bağlanıp süreklilik kazanmasına olanak sağlayabilmektedir.⁴

Gerek göç veren gerekse göç alan ülkelerde görülen demografik değişimler de bireylerin göç kararlarını vermelerinde etkili olan beşinci etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Varılacak ülkelerin nüfusunun az olması ya da çalışabilir durumdaki nüfusun yaşlı olması, insanların göç kararlarını almalarında etkili olabildiği gibi ayrılmak istenen ülkedeki nüfusun fazlalığı ya da emek gücüne olan talebin azlığı gibi olgular da yine göç kararının alınmasına etki edebilmektedir. Altıncı olarak ekonomik faktörlerin de göçler üzerinde önemli etkilerinin olduğunu belirtmek gerekir. Bu kapsamda göç edilmek istenen ülkenin istihdam olanaklarının ve yaşam standartlarının yüksekliği gibi unsurlar, göç kararının alınmasında oldukça etkili olmaktadır.

Yine siyasi faktörler olarak bir ülkenin iç siyasi atmosferi, demokrasi ve temel hak ve özgürlükler standartları ile iç çatışma ve savaş gibi durumlar da bireylerin kararlarında etkili olabilmektedir. Son olarak gerek bireylerin

4 Monica Boyd, "Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas", *The International Migration Review (Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's)*, 23(3), 1989, s. 645-653; Vorster, a.g.m., s. 303-304.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

kendileriyle alakalı gerekse yaşanılan ortam kaynaklı çevresel etmenler de göç kararının alınmasında etkili olan sekizinci faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵

Belirtilen tüm bu faktörlerden etkilenecek göç etme kararı alan bireylerin sayısı tüm dünyada o kadar fazla artmaktadır ki bugün yaklaşık 272 milyon uluslararası göçmenin mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Dünya toplam nüfusunun yaklaşık %3,5'una denk gelen bu rakam çerçevesinde gezegenimizde yaşayan her 28 kişiden 1'nin göçmen olduğunu düşünüldüğünde, meselenin ne kadar ciddiyet kazandığı da açıkça ortaya çıkmaktadır.⁶

Göçmen sayısının her geçen gün giderek büyümesi, söz konusu göçlerin birincil muhatabı durumundaki devletleri bunları düzenlemeye yönelik önlemler almaya teşvik etmektedir. Bu bağlamda bazı devletler, işgücü açığı ve nüfusun yaşlanması gibi nedenlerle göçlere yönelik daha anlayışlı politikalar geliştirirken; bazıları ise toplumlarının demografik yapısının değişebileceği, ekonomik darlık ve yetersizlik gibi nedenlerle görece daha kısıtlayıcı göç politikalarına başvurabilmektedir.

Günümüzde devletler, söz konusu saiklerin de zorlaması sebebiyle göç alanında bir denge gözetmek zorundadırlar. Bu dengede devlete düşen görev, egemenlik haklarının en bariz göstergesi niteliğindeki fiziksel sınırlarını kontrol etmeyi sürdürmekle, ülkenin içinde ya da sınırlarında bekleyenlerin haklarını korumak gibi iki önemli hususu aynı anda gözetmektir.⁷ Ancak gerek devletlerin ekseriyetinin uygulamaları gerekse yazılı ve görsel medyanın her gün önümüze servis ettiği göç konulu haberler göstermektedir ki devletler hassas bir denge gerektiren

5 Jonas Widgren, "International Migration and Regional Stability", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 66(4), 1990, s. 751-759; Fulvio Attinà, "Tackling the Migrant Wave: EU as a Source and a Manager of Crisis", *Revista Española de Derecho Internacional*, 70(2), 2018, s. 49-51; Vorster, *a.g.m.*, s. 303-304.

6 "Global Issues: Migration", *UN*, <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/>, (Erişim Tarihi: 13.09. 2021).

7 Thomas Hammarberg, *Avrupa'da İnsan Hakları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 78.

ve temelinde insan haklarının bulunması gereken göç mevzusunda daha çok egemenlik haklarının korunmasına yönelik tedbirlerden yana olmakta ve politikalarını da güvenlik eksenli tehdit algılamaları üzerine kurgulamaktadırlar.

Bu noktada siyasetler tarafından özellikle seçim dönemlerinde göç mevzusu sürekli gündemde tutulmakta ve göç ile göçmen karşıtı popülist söylemler üzerinden hem kitlesel duyarlılıklar canlandırılarak hem de bir korku iklimi oluşturularak seçmenleri kendi yanlarına çekmeye çalışmaktadırlar.⁸

Söz konusu popülist söylemler çerçevesinde göçmenler; işsizliğe sebebiyet verdikleri, yeni vergilere ve var olan vergilerin artmasına sebep olarak ülke ekonomisine yük getirdikleri ve suça meyilli olduklarından ülkenin güvenliği için tehdit oluşturdukları gibi gerçekliği kanıtlanmamış ve istisnai bireysel örneklerden yola çıkan genellemeler ve klişeler etrafında siyasetin gündemine getirilebilmektedirler. Bu kapsamda Avrupa'ya baktığımızda, Fransa'da Ulusal Cephe'nin seçimlerde göçmenleri işsizlikle suçlamasını ve bu kapsamda kampanyalarında "2 milyon işsiz = 2 milyon göçmen" sloganını kullanmasını, yine İngiltere'de Brexit Referandumu sırasında Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılmayı savunan partiler tarafından göçmenleri hedef alan "İngilizlerin işleri İngilizlerindir" söylemine başvurulması gibi pek çok örneği verebiliriz.⁹

Günümüzde giderek daha çok devlet tarafından uygulamaya konulan ve göçmenlerin ülkeye girişlerini önlemeye ve/veya azaltmaya yönelik kısıtlayıcı göç politikaları, genellikle başarıya ulaşmasa bile göçmenleri, ülkeye girişleri sakıncalı kişiler olarak damgalamakta ve onlara karşı toplumların önemli bir kesiminde olumsuz önyargıların ve düşmanlığın oluşmasına ve yaygınlaşmasına sebebiyet vermektedir. Oysa tarihsel

8 Lubna Rashid-Silvia Cepeda-García, "Self-Categorising and Othering in Migrant Integration: The Case of Entrepreneurs in Berlin", *Sustainability*, 13(4), 2021, s. 2-3.

9 Yeşer Yeşim Özer, *Immigrants and Xenophobia in the European Union*, Marmara University, Institute of European Studies, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007, s. 145-151.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

süreci incelediğimizde şunu açıkça görmekteyiz ki göç olgusu, hiçbir zaman insanlığın gündeminden çıkmamış ve göçler insanların ihtiyaç ve imkanlarının çeşitlenmesine paralel olarak her daim devam etmiştir. Nitekim mevcut durumda, göçmenlere yönelik önyargılar ile düşmanca tutum ve davranışlarla sürekli gündeme gelen Avrupa ülkeleri de hatırlanacağı üzere özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından ekonomideki daralmayı ve işgücü açığını kapatmaya yönelik Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerle bir dizi işçi göçmen alım antlaşmaları yapmış ve bir yerde göç konusunda ne kadar istekli olduklarını göstermişlerdir.¹⁰

Tarihsel gerçeklik bu şekildeyken, pek çok Avrupa ülkesinin hala göçmenleri hedef alan söylemlere esir olması ve toplumlarının büyük çoğunluğunda öteki olarak görülen göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığı, ırkçılık hatta şiddete varan olumsuz tutum ve davranışların hüküm sürmesi makul izahlar getirilmesi zor olguları önümüze koymaktadır. Hele ki özellikle Avrupa gibi Aydınlanma, Rönesans ve Reform hareketleri dahil önemli pek çok merhaleyi kat etmiş ve bu kapsamda demokrasi ve insan hakları konusunda öncü sayılabilecek girişimlerde bulunmuş bir kıtanın göçmenler özelinde bugün yaşadığı olumsuzluklar, üzerinde dikkatlice durulması ve ders alınması gereken önemli bir durumdur.¹¹

GÖÇMEN AZINLIKLARIN EV SAHİBİ TOPLUMLARA ENTEGRASYONU MESELESİ VE BUNA YÖNELİK ORTAYA KONULAN KURAMSAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Göçmenler ile ev sahibi toplumlar arasında sağlıklı ilişkilerin kurulup geliştirilmesi ve içerisine dahil oldukları söz konusu toplumlarla entegrasyonlarının sağlanması noktasında Avrupalı devletler tarafından

10 Y. Yeşim Özer, *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, Derin Yayınları, İstanbul 2015, s. 3-5.

11 Murat Saraçlı, "Avrupa Birliği'nin Yabancı Düşmanlığıyla Kurumsal ve Hukuksal Alanlardaki Mücadelesi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2021, s. 761-762.

genel olarak üç farklı teorik yaklaşımın uygulamaya geçirildiği gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki, dışlayıcı (exclusionary) yaklaşım olup; özünde göçmenleri içinde buldukları toplumlara geçici süreliğine dahil olmuş kişiler olarak gören ve sadece ekonomiye katkıları özelinde onlara değer atfeden bir anlayışı barındırmaktadır. Başka bir deyişle bu yaklaşım çerçevesinde göçmenler, insani özelliklerinden arındırılarak daha çok metalaştırılmakta ve toplumlar ile devletlerin ekonomik anlamdaki gereksinimlerini karşıladıkları oranda ve sürede bunlar nezdinde kabul görmektedirler.¹²

Etnik ve kültürel özellikler çerçevesinde homojen bir ulus miti üzerine kurgulanmış devletler tarafından daha çok kabul gören dışlayıcı yaklaşım, bu yönüyle göçmen azınlıkları vatandaşlık ve siyasi katılım gibi alanlardan dışlarken sadece işgücü piyasası çerçevesinde bir konum ve rol üstlenmelerine müsaade etmektedir. Nitekim Avrupa'da özellikle de 1960'lı yıllardan itibaren göçmen işçi ithali yoluna başvurmuş Almanya, İsviçre ve Avusturya gibi ülkeler tarafından kullanılmış olan dışlayıcı yaklaşım çerçevesinde ülkeye gelen göçmen azınlıklar için misafir işçi (guest worker) tanımlamasına başvurulması da hem onların ülkelerde kalış sürelerinin kısıtlı olduğuna hem de sadece emek güçleri çerçevesinde önemsendiklerine dair ciddi bir kanıt niteliğindedir.

Tarihteki örneklerine rağmen günümüzün uluslararası alana hakim olan toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulları çerçevesinde uygulanabilirlik olasılığının giderek azaldığı gözlemlenen dışlayıcı yaklaşım, özellikle göçmen azınlıkları ev sahibi toplumlar açısından öteki konumuna indirgemesi ve onlara yönelik ırkçı ve yabancı düşmanı tutum ile davranışların ortaya çıkıp gelişmesine sebebiyet vermesi gibi özelliklerinden dolayı sıkça eleştirilmektedir.¹³

12 Clíodhna Murphy, *Immigration, Integration and the Law: The Intersection of Domestic, EU and International Legal Regimes*, Routledge, New York 2016, s. 15-16.

13 John Rex, *Ethnic Minorities in the Modern National States: Working Papers in the Theory of Multiculturalism and Political Integration*, Palgrave Macmillan, London 1996, s. 109-110; Murphy, a.g.e., s. 16.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

Avrupa'daki devletler tarafından göçmen azınlıkların entegrasyonuna yönelik uygulanan bir diğer yaklaşım asimilasyon olup; bu çerçevede devletler, göçmenleri mevcut toplumsal ve kültürel yapı içerisinde eritmeye ve çoğunluğa mümkün olduğunca benzeştirmeye çalışmaktadırlar. Öyle ki asimilasyon sürecinde göçmen azınlıklardan beklenen ev sahibi toplumun kültürünü ve yaşam şeklini benimseyerek kendilerine has özelliklerini geride bırakmaları ya da başka bir anlatımla kendi etnik ve kültürel kimliklerinden ev sahibi toplumlara bütünüyle entegre olabilmek adına feragat etmeleridir. Asimilasyona yönelik devletlerin uygulamaları kimi zaman iknaya/gönüllülük esasına, kimi zaman ise tercih hakkı tanımayan baskı kaynaklı yöntemlere dayanabilmektedir. Bu durum, özellikle baskıcı asimilasyonda toplumsal gerilimlere, çatışmalara ve düşmanlıklara sebebiyet verebilmektedir.¹⁴

Avrupa'da bir entegrasyon modeli olarak asimilasyona başvuran devletlerin başında ise Fransa gelmektedir. Bir devlet politikası olarak ülkesinde dinsel, dilsel, ulusal vb. herhangi bir azınlığın bulunmadığı görüşünü ortaya koyan Fransa, göçmenlerin de dahil olduğu azınlık kimlik ve kültürlerinin Fransız ulusal değerleri açısından en büyük tehditlerden biri olduğunu savunmaktadır. Ülkede yaşayan herkesi Fransız ulusunu oluşturan tam eşit yurttaşlar olarak nitelendiren bu anlayışa göre ülkedeki göçmenler, ayrı bir dilsel ya da kültürel topluluk olmaktan ziyade; o ulusun potansiyel birer üyeleridirler. Bu noktada göçmenlere düşen temel görev ise Fransız dilini ve kültürünü özümseyerek topluma tam anlamıyla entegre olmaktır ki ancak bu yolla vatandaşlık haklarına ve devlet olanaklarına erişim sağlayabileceklerdir.¹⁵

14 Naomi Carmon, "Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Quantitative and Qualitative Analyses", Naomi Carmon, ed., *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Theoretical Analysis and Policy-Related Research*, Palgrave Macmillan, London 1996, s. 23; Kadir Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe*, Endülüs Yayınları, İstanbul 1990, s. 57-58.

15 Riva Kastoryano, *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 47-49; Clíodhna Murphy, a.g.e., s. 21-22; Rex, a.g.e., s. 110.

Göçmenlere yönelik uygulanan son entegrasyon modeli ise çokkültürcülüktür. Bu yaklaşım çerçevesinde göçmenlerin kimliklerini ve kültürlerini korumalarına müsamaha gösterilmekte ve böylece çoğunluk ile azınlığın kimliksel anlamda geçişkenlikleri sınırlandırılarak, asimilasyona göre daha çoğulcu ve farklılıklara açık bir politika uygulanmaktadır. Avrupa'da İngiltere, İsveç ve Hollanda'da uygulamaya konulan söz konusu yaklaşım çerçevesinde göçmenlerin de dahil oldukları azınlıkların çoğunluk durumundaki ev sahibi toplumla tam eşitliklerine vurgu yapılmış ve bu çerçevede ayrımcılık yasağının da ödün verilmeden sıkı bir şekilde uygulanması ile farklı kimlik ve kültürlerin söz konusu özelliklerini koruyarak bir arada yaşamaları amaçlanmıştır. Hiçbir kimlik veya kültürün bir diğeri üzerinde tahakküm kurmasına müsamaha gösterilmeyen bu yaklaşımda temel hedef karşılıklı anlayış, saygı ve özveri çerçevesinde farklılıkların birbirleriyle sürekli etkileşimin ve birlikteliğinin sağlanması olmuştur.¹⁶

Söz konusu özellikleri çerçevesinde Batı Dünyası'nda yaygın bir kabul gören çokkültürcülük yaklaşımı, 2000'li yılların başında Amerika'da New York ve Avrupa Kıtası'nda da Londra başta olmak üzere yaşanan çeşitli terör olayları neticesinde tartışılmaya ve eleştirilmeye başlanmıştır. Bu noktada getirilen eleştirilerden biri çokkültürcülüğün ulus devlet yapılanmalarını zayıflattığı ve onların istikrarsızlaşmasına sebebiyet verdiği olmuştur. Özellikle yoğun bir göçmen ve azınlık nüfusuna sahip devletler açısından bunun daha gerçekçi olduğunun vurgulandığı bahsi geçen tenkitlerde, farklı kültür ve kimliklerin zamanla ulusal kimlik üzerinde aşındırıcı ve yıpratıcı sonuçlar doğurabildiği iddialarına odaklanılmıştır. Doğulu devletler tarafından da geniş bir kabul gören bu eleştiriler ayrıca söz konusu ülkelerce çokkültürcülüğün Batı'nın kendilerini zayıflatmaya yönelik büyük stratejisinin bir parçası olduğu savıyla da birleştirilmiştir.¹⁷

16 Kadir Canatan, "Multiculturalism in Europe and the Balkans", *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 2014, s. 15-17; Murphy, a.g.e., s. 16-17; Canatan, a.g.e., s. 57-58.

17 Mehmet Anık, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2012, s. 90-91.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

Belirtilen üç farklı yaklaşım çerçevesinde ev sahibi topluma entegrasyonlarının gerçekleştirilmeye çalışıldığı göçmenlerin çoğu zaman; ulusal kimlik, ekonomik refah ve toplumsal düzen için bir tehdit olarak görülmeleri ya da topluma böyle lanse edilmeleri yabancı olarak algılanan göçmenlere yönelik potansiyel önyargıları sürekli bir biçimde tetiklemektedir. Bu ise çoğunluk durumundaki yerli halkla azınlıkta kalan göçmenlerin karşılıklı etkileşim ve iletişimlerine ket vurabilmektedir.

Bu noktada çoğunluk ile azınlık arasındaki iletişim kanallarının sürekli açık tutulması ve grupların birbirlerine yönelik algılarını olumsuz yönde etkileyebilecek gerçek dışı klişelerin ve önyargıların yaygınlaşmasının önlenmesi, ev sahibi devletin temel önceliği olmalıdır. Göçmenlerin ise bu aşamada içerisine girdikleri ev sahibi toplumları tanımaya, mümkünse o toplumun resmi dil ya da dillerini öğrenmeye, söz konusu toplumun kültürel ve tarihsel duyarlılıklarını göz önünde bulundurarak kendi kimlikleriyle birlikte yaşama alışkanlığı edinmeye çalışmaları başlıca göz etmeleri gereken unsurlardır.¹⁸

Avrupa'da Fransa başta olmak üzere pek çok devletin uzun yıllar boyunca göçmenlere ve azınlıklara yönelik uygulamaya çalıştığı asimilasyon yaklaşımının beklenen başarıyı sağlayamadığı, hatta tam tersi şekilde azınlıklar üzerinde tepkisel bir mikro milliyetçiliğe neden olarak onları modern anlamdaki gettolar olarak görülen büyük şehirlerin banliyölerine hapsedtiğini ve gerek azınlık grubu gerekse çoğunluk grubunun içsel dinamikleri tarafından ötelenen göçmenlerin giderek marjinalleştiğini gözlemleyebilmekteyiz.

Söz konusu durumlar, bir yandan çoğunluk grubunda yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi tasvip edilmesi zor tutum ve davranışlara neden olurken öbür yandan da azınlık grubunun pozitif anlamda ayrımcılık gerektiren konumunu daha da kötüleştirerek mağduriyet ve dışlanmışlık

18 Murat Saraçlı, "Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ve İslamofobi Sorunları Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Göç Sorununa Yaklaşımları", *Kimlik ve Göç Çalışmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiri E-Kitabı*, AHBV Üniversitesi, Ankara 2019, s. 136-138.

hissiyatının söz konusu azınlık grubunu oluşturan bireylerde yoğunlaşarak karşı bir düşmanlık yaratması olgusunu ortaya çıkarabilmektedir. Zamanla bir sarmal şeklini alan söz konusu olumsuz durum, özellikle seçim dönemlerinde büyük kitleleri etkilemeyi ve oylarını alabilmeyi hedefleyen popülist siyasi partiler tarafından kullanılabilen ve kamplaş(tır)ma üzerinden siyasi kazanımlar elde edilmeye çalışılabilmektedir.¹⁹

Bu noktada bir toplumdaki azınlık ve çoğunluk gruplarını, konumuz açısından göçmenler ile ev sahibi toplumlar arasındaki ilişkileri değerlendirmeye yönelik iki teoriden bahsetmek faydalı olabilir. Söz konusu kuramlardan biri olan Grup Tehdit Teorisi'ne (Group Threat Theory) göre, azınlık grubunun büyüklüğü ile çoğunluğun bu gruptan algıladığı tehdit düzeyi arasında bir ilişki olup, azınlık grubunun sayıca büyüklüğü ne kadar fazlaysa çoğunluk grubunun ondan algılayacağı tehdidin boyutunun da o kadar yoğun olacağı belirtilmektedir.²⁰

Mevzubahis teoriye göre, azınlık grubunun büyüklüğü çoğunluğun daha fazla tehdit hissetmesine ve daha karşıt ve hatta düşmanca bir konuma sürüklenmesine sebep olmaktadır. Başka bir deyişle, çoğunluk ülkedeki kıt kaynakların bölüşümü noktasındaki rekabette azınlık grubunu yoğunluğu bakımından ne kadar kendisinin çıkarlarına ve ayrıcalıklarına yönelik rakip addederse o kadar söz konusu gruba (azınlık grubunu) yönelik önyargılar geliştirmekte ve ondan kaynaklanan potansiyel bir tehdit algılaması içerisine girebilmektedir.²¹

Bu aşamada yine Avrupa'ya bakmak faydalı olabilecektir. Kıtada görece daha düşük gayrisafi milli hasılaya sahip olmakla geniş göçmen nüfusuna ev sahipliği yapmak bakımından bir ilişkinin mevcut olduğu ve bu çerçevede azınlık karşıtı önyargıların oluşmasında söz konusu ilişkinin,

19 Rashid-Cepeda-García, a.g.m., s. 3, 7; Canatan, a.g.e., s. 12.

20 Mikael Hjerm-Kikuko Nagayoshi, "The Composition of the Minority Population as a Threat: Can Real Economic and Cultural Threats Explain Xenophobia?", *International Sociology*, 26(6), 2011, s. 815-816.

21 Lincoln Quillian, "Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe", *American Sociological Review*, 60(4), 1995, s. 588-591.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

diğer nedenlerle birlikte etkisinin hissedildiği söylenebilir. Öyle ki yapılan araştırmalara göre, Avrupa'daki pek çok görece düşük gayrisafi milli hasılaya sahip devletlerdeki ev sahibi halk yani çoğunluk ne kadar işini kaybetme noktasında bir tehdit algılaması hissederse o kadar çok göçe karşı olmaktadır. Yine bu çerçevede göçmen karşıtı tutumlar, ekonomik kriz ve istikrarsızlık dönemlerinde artmakta ve ulusal ekonomiye yönelik yerli halkın algılamaları söz konusu durumu olumlu ya da olumsuz manada etkileyebilmektedir.²²

Araştırmalarda ortaya konan bir başka sonuç da toplumlarda gözlemlenen yabancı düşmanlığının, göçmen işçilerin çoğunluğa (yerli işçiler) nazaran daha düşük ücretlerde çalıştıklarında güçlenebildiğidir. Pek çok göçmenin, geldikleri ülkelerde ya aynı koşullarda ya da daha düşük yaşam standartlarında olmaları nedeniyle, vardıkları ülkelerde düşük gelir ve hayat standartlarında yaşamaya istekli olabilmeleri bu noktada bir sorun teşkil edebilmektedir. Özellikle ülkedeki iş kollarına bağlı ücret seviyelerini aşağıya çekmelerinden dolayı çoğunluğun rekabet şartlarında ve gelir düzeylerinde bir düşüşe ve ulusal işgücü piyasası dengesinde bozulmaya sebebiyet verebilmektedirler.

Yine azınlık durumundaki göçmenlerden işsiz olanlarının daha çok devlet yardımlarına ihtiyaç duymaları ve temel sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması da çoğunluk gözünde onları ülkenin ekonomik refahından haksız yere yararlanan "beleşçiler" olarak algılanmalarına neden olabilmektedir. Bu noktada azınlık grubunu oluşturan göçmenlerin sayı olarak büyüklüğü, onlarla rekabet etmesi gereken çoğunluk mensubu kişilerin sayısını da arttıracığından, söz konusu toplumlarda yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa varan tutum ve söylemlerin yaygınlaşması olasılığını da arttıracaktır.²³

²² Quillian, a.g.m., s. 591-592.

²³ Ryan D. King-Darren Wheelock, "Group Threat and Social Control: Race, Perceptions of Minorities and the Desire to Punish", *Social Forces*, 85(3), 2007, s. 1257-1258; Hjerm-Nagayoshi, a.g.m., s. 816-819.

“Grup Tehdit Kuramı” çerçevesinde ortaya konan hipotezlerden biri de göçmen karşıtı tutum ve davranışların oluşmasında etnik gruplar arasındaki kültürel gerilim ve önyargıların etkili olabildiğidir. Bu noktada yabancı olarak algılanan göçmen gruplarının etnik aidiyetlerine bağlı olarak sahip oldukları kültürel değerler ile ev sahibi toplumun büyük grup kimliği çerçevesinde taşıdığı kültürel özelliklerin potansiyel farklılıkları ve uyumsuzlukları, çoğunluğun (ev sahibi halk) azınlığa yönelik (göçmenler) tehdit algısının oluşumunda temel belirleyici olmaktadır.

Göçmenlerin içerisine girdikleri toplumlara uyumu ve entegrasyonuna yönelik uygulanan politikalardaki başarısızlık, çoğunluğun yaşam tarzına yönelik algıladığı tehdidin güncelliğini korumasına ve bu kapsamda azınlıklara yönelik kuşku ile korkularının devamlılığına sebep olabilmektedir. Özellikle dilsel ve dinsel alanda; yani yaşamsal alanda görünürlüğün fazla olduğu konulardaki uyuma yönelik gerek göçmenler gerekse ev sahibi halk ve devlet tarafından gerekli özverinin ve girişimlerin gerçekleştirilmemesi farklılıkların sürekli bir biçimde ikili ilişkilerde vurgulanmasına ve önyargıların yaşatılmasına zemin hazırlayabilmektedir.²⁴

Günümüzde Avrupa ülkeleri halklarının birçoğunda en büyük göçmen nüfusu oluşturan Müslümanlara yönelik gözlemlenen ayrımcılığın ve önyargıların sebeplerinden biri, çoğunluk durumundaki toplumların azınlık konumundaki Müslümanlara yönelik hem bilgisizlik hem de ilgisizlikten kaynaklanan şüphe, önyargı ve korkularıdır. “İslamofobi” olarak adlandırılan günümüz gerçekliği, kökenleri Haçlı Seferleri’nde bulunabilecek olan gerek Doğu toplumlarına gerekse İslam dinine yönelik Avrupa devletleri ile halkları özelinde gözlemlenen ve daha çok klişe ve önyargılar üzerine

24 Herbert Blumer, “Race Prejudice as a Sense of Group Position”, *The Pacific Sociological Review*, 1(1), 1958, s. 3-4; Mikael Hjerm, “Do Numbers Really Count? Group Threat Theory Revisited”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(8), 2007, s. 1253-1257.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

kurulu olan oryantalist bakış açısıyla ve yaklaşımıyla ilgili olduğu kadar kökleri sömürgeciliğe dayanan Avrupa merkezci düşünce yapısının ve medeniyet tasavvurunun Kıta'daki yaygınlığı ile de ilintilidir.²⁵

Avrupa medeniyet tasavvurunda öteki olgusunun "Avrupalı"yı tanımlama noktasında daimi bir referans kaynağı olarak kullanıldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel olarak söz konusu başkasının bazen dışarıda "barbar Türk" imgesinde; bazen ise içeride "Avrupa'nın Hristiyanlık kökenleriyle uyuşmayan Müslümanlar" algısında arandığı tarihsel bir gerçekliktir. Avrupa toplumları nezdinde genel olarak irrasyonel, saldırgan ve Avrupalıların yaşam şekillerine ve geleneklerine yabancı kimseler olarak algılanan kıtadaki Müslümanların ve Türklerin varlığı, yine bu yanlış algı çerçevesinde Hristiyanlıkla İslam dini arasındaki tarihsel mücadelenin ve uyumsuzluğun da kanıtı olarak görülebilmektedir. Daha da ileriye giden Avrupa'daki bazı uç kesimler ise Kıtadaki Müslüman sayısının artmasının zamanla Hristiyanlık temelli Avrupa kültürünü ve değerlerini aşındıracağını hatta "Avrupa'nın Müslümanlaşması"na sebebiyet vereceğini iddia edebilmektedirler.²⁶

Bu aşamada azınlık çoğunluk ilişkilerini konu edinen Gruplararası Temas Kuramı'nın (Intergroup Contact Theory) varsayımlarına odaklanabiliriz. Söz konusu teoriye göre, azınlık ve çoğunluk grupları arasında sağlanabilecek sağlıklı ve olumlu bir iletişim, gruplar arasındaki önyargıları ve yanlış anlaşılmaları ortadan kaldıracak gibi aynı zamanda azınlık grubunun sahip olduğu farklılıklara yönelik çoğunluk toplumlarındaki hoşnutsuzluğun ve düşmanlığın seviyesini de düşürebilecektir. Bunun tam

25 Murat Saraçlı, "İrkçiliğin Avrupa'daki Gelişimi ve Uluslararası Hukuka Etkisi: James Lorimer Örneği", *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(103), 2021, s. 107-109; Saraçlı, *a.g.m.*, s. 129-131.

26 David Morley-Kevin Robins, *Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011, s. 12-14; Nazan Aksoy, *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 115-118; Joachim Ritter, *Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılaştırma*, Afa Yayınları, 1. İstanbul 1994, s. 38-39, 64; Anık, *a.g.e.*, s. 172-174.

anlamıyla gerçekleşebilmesi için ise gruplararası statülerin eşit olması, işbirliği sağlanabilmesi, ortak bir amaç etrafında toplanılabilmesi ve tüm bu süreçlerin otoriteler, hukuk veya gelenekler tarafından desteklenmesi olarak tanımlanabilecek dört koşulun sağlanması gerekmektedir.²⁷

Yine teoriye göre, azınlık gruplarıyla etkileşimi olmayan çoğunluk toplulukları, olanlara göre kültürel tehdidi daha fazla hissedebilmekte; bu ise onların daha fazla kendi grupları içerisine kapanmasına ve diğer gruplardan hissedilen kaygı ve tehdidin artmasına neden olmaktadır. Bir başka deyişle, azınlık durumundaki göçmenlerin çoğunluk konumundaki ev sahibi toplumla olan olumlu temasları hem karşı tarafa besledikleri kaygıları ve önyargıları azaltacak hem de onların kendi grupları içerisine kapanarak psikolojik ve fiziki gettolara hapsolmalarını engelleyecektir.²⁸

Öteki ya da yabancı olarak addedilen göçmen azınlıklar ile çoğunluk konumundaki ev sahibi toplumlar arasında sıklıkla gözlemlenen sorunların temelinde genellikle gruplararası temasın sağlanamamasından kaynaklanan karşılıklı cehalet durumu bulunmaktadır. Bilmemek veya bilmek istememek şeklinde ortaya çıkan yabancıya yönelik cehaletin zamanla "biz"e ait sosyal ortamlarda paylaşılır bir ortak payda haline gelmesi yani bireysel cehaletin giderek grupsal hale gelerek yaygınlaşması hem mevcut önyargı ve klişelerin gerçekliğin yerini almasını kolaylaştırmakta hem de bilmemekten kaynaklanan yabancıya yönelik korkunun ve bu korkunun tetiklediği düşmanlığın artmasına da sebep olmaktadır.²⁹

27 Thomas F. Pettigrew, "Intergroup Contact Theory", *Annual Review of Psychology*, 49, 1998, s. 66-67.

28 Francesca Prati vd., "The Role of Positive and Negative Contact of Migrants with Native People in Affecting Their Future Interactions: Evidence From Italy and Turkey", *International Journal of Intercultural Relations*, 85, 2021, s. 192, 201; Sabahat Çiğdem Bağcı-Esra Canpolat, "Suriyeli Sığınmacılarda Türklerle Temas ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Aracı Değişkenler", *Nesne Psikoloji Dergisi*, 7(15), 2019, s. 151-154.

29 Sabahat Çiğdem Bağcı-Elif Çelebi, "Gruplararası Temas ve Çatışma ile Azınlıklara Yönelik Tutumlar ve Çokkültürlülüğe Destek Arasındaki İlişkiler: Gruplararası Tehdit ve Kaygının Aracı Rolü", *Türk Psikoloji Yazıları*, 20, 2017, s. 5-7; Özlem Kumrular, *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni: Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 16-21.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

Günümüz küreselleşme olgusu çerçevesinde iletişim ve ulaşım kanallarının artması ve buna bağlı olarak bilgi paylaşımının kolaylaşması, global bir sorun olan göç konusunun sürekli gündemde kalmasına sebebiyet verdiği gibi aynı zamanda göçmenlerin gerek göç yollarında gerekse vardıkları ülkelerde yaşadıkları sıkıntıları ve sorunları da aleni bir biçimde gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin ev sahibi ülke vatandaşları tarafından genellikle benimsenmek istemedikleri ve buna bağlı olarak da onlara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı davranış ve tutumlar sergiledikleri durumlar, çoğunluk durumundaki ev sahibi toplumlarla azınlık durumundaki göçmenler arasındaki ilişkileri içinden çıkılmaz bir hale getirebilmektedir.³⁰ Kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde de ortaya konulduğu gibi bu noktada yapılması gereken, azınlık ve çoğunluk grupları arasında rekabete yol açması muhtemel siyasi, toplumsal ve ekonomik sorunlara yönelik uygun çözüm yöntemlerinin baştan devletler tarafından ortaya konulması ve gruplararası sağlıklı iletişim kanallarının sürekli açık tutularak karşılıklı kaygı ve tehdit algılamalarının en aza indirgenmesi olmalıdır.

AVRUPA'DAKİ GÖÇMEN AZINLIKLARLA ÇOĞUNLUK DURUMUNDAKİ EV SAHİBİ TOPLUMLAR ARASI İLİŞKİLERE ETKİ EDEN SORUNLAR VE DEVLETLERİN BUNLARA YÖNELİK YAKLAŞIMLARI

Günümüzde Avrupa genelinde göçmenlerle (azınlık) ev sahibi toplumlar (çoğunluk) arasındaki ilişkilere etki eden temel meseleleri değerlendirdiğimizde bunların en başta gelenlerinden birinin devletler tarafından uygulanan kısıtlayıcı ve sınırlayıcı göç politikaları olduğunu görmekteyiz. Günümüzde pek çok devletin mümkün olduğunca az sayıda

30 Stephen D. King, *Küreselleşmenin Sonu: Kasvetli Yeni Dünya, Tarihin Nihai Savaşı*, Profil Kitap, İstanbul 2019, s. 187-188; Morley- Robins, a.g.e., s. 121-122.

göçmeni kabul etmek istediği ve bu çerçevede ülkesine girişleri ve burada kalışları zorlaştırıcı nitelikte siyasalara ve idari önlemlere yöneldikleri açık bir gerçekliktir.

Söz konusu siyasalara başvuran devletler belirledikleri amaçlarına ulaşabilmek ve kamuoylarının desteklerini alabilmek için genellikle göçleri ülkelerinin ekonomik ve toplumsal refahına yönelik tehditler olarak sunmakta ve bu çerçevede göçmenleri ötekileştirebilmektedirler. Göçmenlere yönelik belirli bir önyargıya sahip olan yerli halk ise söz konusu siyasaların da etkisiyle daha da karşıt bir tutuma bürünebilmekte ve içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve siyasal sıkıntıların sorumlusu olarak doğrudan göçmenleri hedef alabilmektedir.³¹

Göçmenlerle ev sahibi toplumlar arasındaki ilişkileri etkileyen bir başka sorun ise devletlerin özellikle zorunlu göçmenlere yönelik uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerini daha çok dar yoruma tabi tutmaya çalışmalarıdır. Başta geri göndermeme ilkesi (non refoulement) olmak üzere pek çok ilke ve kural dahilinde uluslararası hukuk kapsamında korumaya alınmış olan zorunlu göçmenlere yönelik yükümlülüklerini görmezden gelmeye çalışan devletler, pek çok olayda gözlemlendiği gibi sorumluluğu ya başka bir ülkeye ya da doğrudan göçmenlere yüklemeye çalışmakta ve toplumsal önyargılar ile düşmanlıkların bu önelere yönelmesine vesile olabilmektedirler.

Zorunlu göçmenlerin çok zor şartlar altında göçe zorlanmaları ister istemez ulaşmak istedikleri, ülkelere giriş için gerekli evrakları sağlamaları ve belirli birtakım idari prosedürleri karşılamaları imkanını ortadan kaldırmakta ve onları başka yollardan söz konusu topraklara girmeye mecbur bırakabilmektedir. Daha ülkeye girişlerinde o ülkenin yasal

31 International Labour Office (ILO) vd., *International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia*, Inter-Agency, Geneva 2001, s. 10-11.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

kurallarını ihlal etmek gibi bir iddiaya maruz kalan zorunlu göçmenler, çeşitli medya ortamlarında da bu özellikleriyle gündeme taşınmalarıyla birlikte yerli halkın çok daha fazla tepkisine hedef olabilmektedirler.³²

Bu kapsamda göçmenlere yönelik kullanılan ve genellikle hukuksal anlamda bir gerçekliği bulunmayan “yasadışı göçmenler” gibi kavramlar da toplumsal algıda kolayca yer edebilmekte ve onları sanki hiç kural ve kaide tanımayan ve bu özellikleriyle buldukları ülkenin siyasal ve toplumsal düzenleri için ciddi birer tehdit gibi ev sahibi halka lanse edebilmektedir. Oysa ki vardıkları ülkelerin sınırlarını izinsizce aşan söz konusu göçmenler göç ettikleri ülkenin yasalarını değil; göç konusundaki idari kurallarını ihlal etmektedirler ve bu sebeple de “kuralsız göçlerin” mağduru olmaktadır.

Yine göç süreçlerinde pek çok göçmenin insan ticaretçileri ve kaçakçıları tarafından kullanıldıkları ve sömürüldükleri düşünüldüğünde, temel insan haklarından biri olan yaşam haklarına yönelik ciddi tehditlerden kaçmaya çalışan bu insanların karşı karşıya kaldıkları zor koşullar kapsamında devletler tarafından kendilerine daha anlayışlı ve makul taleplerle gelinmesinin gerekliliği de çok daha net ortaya çıkmaktadır.³³

Avrupa'daki göçmenlerle ev sahibi toplumlar arası ilişkilere etki eden meselelerden bir tanesi de varılan ülkelerde uygulanan vatandaşlık yasalarıdır. Doğrudan olmasa da dolaylı olarak ev sahibi toplumların ülkelerine göç etmiş kişileri yasal anlamda benimseyip benimsemediğinin de bir kanıtı olarak görülebilecek olan vatandaşlık yasaları özellikle Avrupa ülkelerinde gerek tarihsel tecrübeler gerekse toplumsal yaşanmışlıklar paralelinde değişebilmekte, göçmenlerin vatandaşlık alabilmeleri ek koşullara bağlanabilmektedir. Günümüzde devletler tarafından 3 temel

32 Jari Martikainen-Inari Sakki, “Visual (de)humanization: Construction of Otherness in Newspaper Photographs of the Refugee Crisis”, *Ethnic and Racial Studies*, 44(16), 2021, s. 261-262; Hammarberg, a.g.e., s. 77-79.

33 Ayhan Kaya, “Multiculturalism: The Culturalisation of What is Social and Political”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18(3), 2013, s. 70-72; Hammarberg, a.g.e., s. 78-79.

esas çerçevesinde vatandaşlık verilmekte olup bunlar; kan bağı esası (ius sanguinis), toprak esası (ius soli) ve yasal daimi ikametgah esasıdır (ius domicili).³⁴

Bunlardan kan bağı esası, daha çok dışarıya göç veren ülkeler tarafından kabul edilmekte olup, nerede olurlarsa olsunlar vatandaşlar arasındaki birlikteliği korumayı amaçlamaktadırlar. Toprak esası ise ekseriyetle farklı etnik kökenlerden gelen göçmenleri yeni bir ulus nosyonu içerisinde entegre etmeyi amaçlarken, daimi ikametgah kaidesi ise bir devletin ülkesinde daimi ikamet etmekte olanlar için getirilmiş ve daha çok bireylere ikinci bir vatandaşlık sağlamayı amaçlayan bir uygulamadır.

Günümüzde devletler tarafından uygulanan farklı vatandaşlık yasaları ve göç politikaları toplum içerisinde yabancı olarak görülen göçmenlerin statülerini ev sahibi halk nezdinde daha da sorgulanır hale getirebilmekte; bu ise söz konusu ülkelerdeki göçmenlerle ev sahibi toplumlar arasındaki ilişkilere olumsuz anlamda etki edebilmektedir. Bu anlamda Avrupa Kıtası'na baktığımızda pek çok ülkenin çifte vatandaşlık uygulamasını benimsedikleri, bunun haricinde azınlıkta kalan Almanya gibi bazı ülkelerin ise tek vatandaşlık hakkı tanımaktan yana oldukları görülmektedir.³⁵

Avrupa'daki belli başlı birkaç ülkeyi vatandaşlık yasaları ve uygulamaları çerçevesinde örnek mahiyetinde incelemeye başladığımızda İsveç ve Hollanda'nın öngördükleri katı vatandaşlık yasaları ile göçmenlere yönelik sınırlayıcı ve dışlayıcı siyasalar ile yasalar ortaya koydukları görülmektedir. Yine Almanya ve Avusturya'yı incelediğimizde ise etnik kimliğin her iki ülkede de oldukça belirleyici olduğu göze çarpmaktadır. Bu anlamda Almanya etnik kökenden olan ve olmayanlara yönelik farklı vatandaşlık kuralları öngörmekte olup, bunu kendisinin bir göç ülkesi olmadığı tezi

34 Christian Joppke-Ewa Morawska, "Integrating Immigrants in Liberal Nation-States: Policies and Practices", Christian Joppke-Ewa Morawska, ed., *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 16-19.

35 Özer, a.g.t., s. 91-92.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

üzerine temellendirmektedir. Avusturya'da ise kan bağı vatandaşlık için temel kıstas olup; diğer devletlere göre çok uzun ikametgah sürelerini vatandaşlığa kabul için öngörmektedir.

Yine bu noktada hem Almanya'nın hem de Avusturya'nın son yıllarda göçmen işçilere yönelik kısıtlayıcı göç politikalarını devreye soktuklarını ve bu anlamda göç olgusuna mesafeli durduklarını da akılda buldurmamız gerekmektedir.³⁶

Kıta ülkelerinden İtalya ve İspanya'yı mercek altına aldığımızda ise bunların daha çok dışarıya göç veren ülkeler sınıfında yer aldıklarını görmekteyiz. Bu anlamda her iki ülke de yakın dönemde göç alan ülke sınıfına dahil olmalarına rağmen, göçmen politikaları son derece sınırlayıcı buna karşın sığınma yasaları ise çok daha kapsayıcı niteliktedir. Zorunlu göç mağdurlarına yönelik uyguladıkları görece daha özgürlükçü ve kabullenici yasalarla ön plana çıkan bu devletler, göçmenlerin entegrasyonuna yönelik giderek artan oranlarda maddi yatırımlar ve yardımlar gerçekleştirmekte ve mümkün olduğunca göçmenlerin yerli halkla entegrasyonunu kolaylaştırmaya çabalamaktadırlar.

Kıtanın doğusunda kalan ülkelere Çekya ve Macaristan'ı incelediğimizde ise diğer Doğu Avrupa ülkelerinkine benzer şekilde etnik homojenliğe sahip bir ulusal birlik kurma amacına yönelik olarak söz konusu iki ülkenin daha katı ve dışlayıcı vatandaşlık politikalarına yöneldikleri ve bu kapsamda ulus-devlet anlayışına yönelik güçlü bir farkındalık oluşturmayı hedefledikleri görülmektedir. Milliyetçi retoriğin baskın olduğu söz konusu iki ülkede, göçmenlere yönelik uygulanan politikalar hem dışlayıcı hem de ötekileştirici bir nitelik arz etmekte, bu ise göçmenleri yerli halk nezdinde hedef haline getirebilmektedir.³⁷

³⁶ Joppke-Morawska, *a.g.m.*, s. 18-19; Özer, *a.g.t.*, s. 92-94.

³⁷ Joppke-Morawska, *a.g.m.*, s. 18-19; Özer, *a.g.t.*, s. 92-94.

Günümüzde Avrupa'daki ülkelerin demografik durumlarına genel olarak baktığımızda, hemen her Avrupa ülkesinin toplam nüfusunun en az %3 en fazla ise %25'nin göçmenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu anlamda göçlerin Avrupa'nın geleneksel ulus-devletlerinin çehresinin değişiminde önemli bir etken olduğunu ifade etmek mümkündür. Özellikle de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren misafir işçi transferleri, eski sömürgelerden gerçekleşen işçi göçmenler ve Afrika ile Ortadoğu bölgeleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli coğrafyalarından kıtaya yönelen sığınmacı ve mülteciler, Avrupa'nın gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeleri için çok boyutlu ve girift bir gerçeklik haline gelmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak pek çok Avrupa ülkesinin nüfusları içerisindeki yabancıların sayısı ciddi bir şekilde artmış ve toplumların etnik kombinasyonlarında kayda değer bir değişim yaşanmıştır.³⁸

Günümüzde göç ve göçmenler pek çok Avrupa ülkesi için inkar edilemez bir gerçeklik halini almış olmakla birlikte yerel halkın içerisinde sonradan dahil olan bu "ötekiler" in ülkeler bazındaki tanımlanmaları ve kabullenilişleri noktasında çok mühim farklılıklar bulunmaya devam etmektedir. Bu noktada İsviçre'ye baktığımızda, ülkeye yönelen pek çok göçmenin eski Yugoslavya, Hindistan, Çin, Sri-Lanka ve Türkiye gibi çok farklı kültür coğrafyalarından geldiklerini ve pek çoğunun günümüzde hala İsviçre vatandaşlığı alamadıklarını görmekteyiz.

Yine Almanya'ya baktığımızda, bu ülkeye eski Sovyetler Birliği topraklarından göç eden pek çok etnik Almanın vatandaşlığa kabul edilmelerine rağmen 1961 senesinden itibaren Türkiye'den misafir işçi olarak gelen Türklerin çocuklarından pek çoğunun halen vatandaşlığa kabul edilmedikleri ve hatta son yıllarda gerçekleşen yasal düzenlemelerle Türk ve Alman vatandaşlıklarından birini tercih etmelerinin istendiği bilinmektedir.³⁹

³⁸ Canatan, a.g.e., s. 94; King, a.g.e., s. 173-181.

³⁹ Rita Himmel-Maria Manuel Baptista, "Migrants, Refugees and Othering: Constructing Europeans. An Exploration of Portuguese and German Media", *Comunicação e Sociedade*, 38, 2020, s. 196-197; Moshe Semyonov vd., "The Rise of Anti-Foreigner Sentiment in European Societies, 1988-2000", *American Sociological Review*, 71(3), 2006, s. 430-431.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

İskandinav ülkelerine baktığımızda ise bu ülkelere yönelen göçmenlerin birçoğunun komşu ülkelerden gelmekte oldukları görülmekle birlikte, günümüzde özellikle eski Sovyet Birliği ülkelerinden ve Pakistan gibi coğrafi ve kültürel olarak daha uzak sayılabilecek yerlerden de göç almaya başladıkları görülmektedir.

İspanya ve İtalya'yı incelediğimizde ise söz konusu ülkelerdeki göçmenlerin daha çok Kuzey ve Sahra-Altı Afrika ile, Latin Amerika ve Asya'dan geldiklerini görmekteyiz. Yine Fransa ve Belçika'ya baktığımızda da göçmenlerin pek çoğunun eski sömürgeler olan Kuzey Afrika ülkelerinden geldiklerini, zamanla bunlara Güney Doğu Asya'dan da pek çok göçmenin eklendiğini görmekteyiz. Avrupa'nın önemli ülkelerinden bir diğeri olan ve AB'den ayrılmaya yönelik 2016 yılında gerçekleştirilen Brexit Referandumu'nda ayrılmadan yana olan partiler tarafından en çok gündeme taşınan konu başlıklarından birisinin göç olduğu İngiltere de çok eski dönemlerden bu yana göç alan bir ülke konumunda olup bu kapsamda özellikle eski sömürgesi olan Pakistan ve Hindistan ile diğer Asya ülkelerinden önemli oranlarda göçe maruz kalmaktadır. "İngilizlerin işleri İngilizlerindir" gibi pek çok göçmen karşıtı söylemin kullanıldığı Brexit Referandumu süresince de gözlemlendiği gibi daha çok ekonomik kaygılar etrafında bir göçmen karşıtlığının ortaya çıktığı İngiltere'de, toplumsal alanda gözlemlenen rahatsızlığın aynı zamanda siyasi mecrada da hissedildiği bu ülkenin son dönemlerde göç yasalarında gerçekleştirdiği kısıtlayıcı ve dışlayıcı yasal düzenlemelerinden de anlaşılmaktadır.⁴⁰

Avrupa'daki ülkelerin farklı vatandaşlık ve göç politikaları uygulamalarından da anlaşılabilceği üzere bugün göçmenler, ev sahibi toplumlar ve hükümetler nazarında daha çok "yabancılar" (foreigners)

40 Ruud Koopmans-Paul Statham, "How National Citizenship Shapes Transnationalism: Migrant and Minority Claims-Making in Germany, Great Britain and the Netherlands", Christian Joppke-Ewa Morawska, ed., *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 212-213, 226-229; Semyonov vd., a.g.m., s. 430-431.

veya “dışarıdakiler” (outsiders) olarak nitelendirilmekte olup, 1961 yılında Türkiye’den ülkesine gelen işçi göçmenleri nitelemek için “misafir işçi” (Gastarbeiter) tanımını kullanmayı tercih eden Almanya örneğinde olduğu gibi, daha çok göçmenlerin kısa süreli ve geçici olarak ülkeye gelmiş ve belirli bir süre sonra ülkelerine dönecek insanlar olarak ev sahibi toplumlara lanse edilmeye çalışıldıkları görülmektedir.⁴¹

Ülkelerine gelen göçmenleri nitelemek için devletlerin kullandığı “göçmen işçi”, “misafir işçi”, “yabancı işçi”, “ırksal azınlık” ve “etnik azınlık” gibi kavramlar, her ne kadar güncel kullanım dilinde masum sözcükler olarak nitelenseler de arkalarında aslında o göçmenleri kabul eden ülkelerin niyetlerini de yansıtabilmektedirler. Almanya örneğine dönersek, 1960’lardan itibaren emek ithaline başlayan bu ülke dışarıdan göç eden insanlara yönelik “yabancı” ve “konuk” kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir ki aslında, daha en baştan söz konusu göçmenleri kısa süreliğine ülkesinde tutma niyeti olduğunu ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği topraklarından göç eden etnik Almanlardan (Aussiedler) farklı olarak onlara vatandaşlık hakkı vererek kabullenmeye ve kalıcı statüler tanımaya yanaşmadığını da göstermiştir.⁴²

Nitekim bugün Almanya’da yaşayan ve çeşitli tarihlerde çalışmak için bu ülkeye gitmiş olan pek çok Türk halen vatandaşlık alamamış veya ayrımcı uygulamalar nedeniyle vatandaşlık almak istememiştir. Bu ise bizleri, Almanya gibi o tarihlerde insan kaynağı eksikliğini gidermeye çalışan pek çok Avrupa ülkesinin söz konusu göçmenleri sadece üretimi gerçekleştiren unsurlardan biri olarak algıladıklarını ve bir yerde onları metalaştırdıkları gibi acı bir gerçekliğe ulaştırabilmektedir.⁴³

41 Karla Žagi, “Perceiving the Migrant as ‘Other’: Analysis of Three Main Categories in the European Migration Context”, *Journal of Literature, Culture and Literary Translation*, 11(2), 2021, s. 4-5; Semyonov vd., a.g.m., s. 431.

42 Jerome S. Legge, *Jews, Turks, and Other Strangers: The Roots of Prejudice in Modern Germany*, University of Wisconsin Press, Madison 2003, s. 33-36.

43 Žagi, a.g.m., s. 6-7; Canatan, a.g.e., s. 54.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

Öyle ki; 1980'li yıllarda Avrupa'da artmaya başlayan göçmen karşıtı tutum ve davranışlarda, devletler tarafından göçmenlere yönelik izlenen bu yanlış politikaların bir neticesi olarak ev sahibi toplumlarda yabancı işçi ithalinin sosyal ve kültürel homojenliğe yönelik bir tehdit oluşturduğu algısının yaygınlaşması da önemli bir etken olmuştur. Misafir ve geçici olarak lanse edilen göçmenlerin uzun yıllar geçmesine rağmen ülkelerine dön(e) memeleri, özellikle kalifikasyonun fazla olmadığı iş dallarında vatandaş işçiler tarafından rakip olarak görülmeleri, toplumsal huzursuzluklar noktasında özellikle seçim dönemlerinde siyasiler tarafından hedef olarak gösterilmeleri gibi sebeplerle giderek ötekileştirilen göçmenler, zamanla buldukları toplumlara entegre olabilmeleri gerekirken daha da dışlanmış ve bir yerde istenmeyen kişiler haline gelebilmişlerdir.⁴⁴

1980'li yılların başlarında Avrupa kıtasında göçmenlere yönelik gözlemlenmeye başlayan yabancı düşmanı tutum ve davranışlar, 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Avrupa'nın bu coğrafyadan yoğun bir göçe maruz kalmasıyla tavan yapmış ve günümüze kadar etkileri artarak devam etmiştir. Özellikle Avrupa Kıtası'ndaki Birlik projesinin aynı yıllarda hem genişlemesi hem de derinleşmesi ile birlikte, ortak kültür ve temel değerlere dayalı bir Avrupa Kimliği projesinin de hayata geçirilmesi, söz konusu kimliğin dışında görülen/tutulan göçmenleri ve azınlık gruplarını dışlayan bir Avrupa kültür ve kimlik şovenizminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.⁴⁵

1979 Ekonomik Krizi'nin Avrupa ekonomilerinde aynı dönemlerde yaratmış olduğu sarsıntılar ve durgunluk da bunlara eklenince, giderek etkileri daha fazla hissedilen bir göçmen karşıtlığı kıtanın neredeyse tümünde hissedilir olmuş ve bu çerçevede başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde kundaklamaya kadar varan şiddet eylemleri gözlemlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 11 Eylül 2001

44 Caress Schenk, "The Migrant Other: Exclusion without Nationalism?", *Nationalities Papers*, 49(3), 2021, s. 398-399; Legge, a.g.e., ss. 45-48.

45 Saraçlı, "İrkçiliğin...", a.g.m., s. 108-109.

tarihinde, İspanya'da Madrid Kenti'nde 2004 senesinde ve İngiltere'nin başkenti Londra'da 2005 yılında yaşanan terör eylemleri de öteki olarak görülen özellikle Müslüman göçmenlere yönelik önyargıların ve klişelerin artmasında etkili olmuştur. Aynı dönemlerde toplam nüfusuna oranı 1/7 olan 20 milyonluk büyük bir Müslüman toplumu topraklarında barındıran Rusya'da da benzer terör olaylarının yaşanması, bir anda zenofobi ile İslamofobi'nin iç içe geçmesine ve tabiri caizse birbirlerini zehirlemesine sebebiyet vermiştir.⁴⁶

Günümüzde Avrupa'da göçmenler üzerinden azınlıkları da içerisine alan genel bir yabancı düşmanlığının yanında sadece dinsel farklılıklarından ötürü Müslümanlara yönelen bir düşmanlık ve ayrımcılık mevcut olduğu gibi, aynı zamanda özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde Birliğin doğuya doğru genişlemesiyle giderek belirginleşen ve Rusya Federasyonu ile rekabetten beslenen bir "Rusofobi" yani Rus önyargısı/korkusu da bulunmaktadır. Benzer şekilde Kıta ile derin tarihsel ve kültürel ilişkileri bulunan Rusya Federasyonu'nda da Kafkaslarda uzun yıllar yaşanan terör eylemleriyle ilintili bir "Kavkazofobi" yani Kafkasya önyargısı/korkusu mevcuttur.⁴⁷

Anlaşılabacağı üzere Avrupa kıtası günümüzde tam anlamıyla bir korku ve önyargı haline teslim olmuş görülmektedir. Bu ise başta komşu coğrafyalarla olmak üzere uluslararası ilişkilerinde önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bilindiği gibi, göçmenler odaklı son krizi Suriyeli sığınmacılar ve mülteciler konusunda Türkiye'yle yaşamakta olan Avrupa ülkeleri ve AB, bir yandan gerek gönüllü gerekse de zorunlu göçmenlerin toplumlarına adaptasyon süreçlerini hal yoluna koymaya çalışır ve bu çerçevede yoğun bir yabancı düşmanlığı dalgasıyla baş etmeye uğraşırken; diğer taraftan da söz konusu göçmenlerin geçiş yollarında bulunan ülkelerle ilişkilerini kabul

⁴⁶ Ray Taras, *Europe Old and New: Transnationalism, Belonging, Xenophobia*, Rowman&Littlefield Publishers, New York 2009, s. 102; Klaus-Weigl, a.g.e., s. 10.

⁴⁷ Andrew Foxall, *Sovyet Sonrası Rusya'da Etnik İlişkiler: Kuzey Kafkasya'da Ruslar ve Rus Olmayanlar*, Koyu Siyah Yayınları, Ankara 2018, s. 3-6; Taras, a.g.e., s. 111.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

edilebilir seviyelerde tutmaya çalışmaktadır ki bu üstesinden gelinmesi çok da kolay olmayan bir sorun yumağının da giderek büyümesi anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Günümüzde Avrupa devletleri, eski sömürgeleri başta olmak üzere Afrika, Orta Doğu ve Asya'nın pek çok ülkesinden gerçekleşen göçlerin hedefi konumdadırlar. Gerek kaynak ülkelerindeki gerekse varış ülkelerindeki ekonomik, siyasi, kültürel vb. pek çok faktörden etkilenerek alınan yer değiştirme kararları insanları bazen gönüllü bazen de zorunlu olarak göç yollarına sevk etme ve geleceklerini başka coğrafyalar ile toplumlarda aramaya yönlendirmektedir. Bu süreçte kimi göçmenler hayalini kurdukları yaşam standartlarına kavuşabilirlerken; kimileri ise terk ettikleri ülkelerindeki imkân ve olanakları bile aratır koşullarda hem kendilerinin hem de ailelerinin günlük hayatlarını devam ettirebilmek için mücadelelerini sürdürmektedirler.

Geçmişten günümüze göçmenlerin ve ailelerinin insan haklarını teminat altına almaya yönelik uluslararası alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde gerek göç yollarında gerekse içerisine dahil oldukları toplumlar ile devletlerde korunmaya çalışılan göçmenler, devletlerin konuyu daha çok egemenlik hakları çerçevesinde tanımlamaları ve yorumlamaları nedeniyle ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bunun dışında ev sahibi toplumlara hâkim olan önyargılar, klişeler ve kuşkuvar nedeniyle entegrasyon noktasında da sıkıntılar yaşayan göçmenler, azınlık olmaları sebebiyle kolayca dışlanabilmekte ve ayrımcı tutum ile davranışlara maruz bırakılabilmektedirler. Avrupa'nın sömürgecilik döneminde oluşturduğu ve daha sonrasında oryantalist bakış açısı çerçevesinde derinleştirdiği "biz" ve "öteki" ayrımına dayanan üstün Avrupa kimliği ve kültürü iddiası ile de birleşen bu meseleler, farklı etnik kökene, dine ve dile sahip göçmenler açısından durumu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirebilmektedir.

Avrupa'daki devletlerin ülkelerinde bulunan göçmenlerin entegrasyonlarını sağlamaya yönelik tarihsel süreç içerisinde uygulamaya koydukları dışlayıcı, asimilasyon ve çokkültürcülük gibi farklı yaklaşımlar da ne yazık ki azınlık konumundaki bu insanların çoğunluk statüsündeki ev sahibi toplumlarla ilişkilerindeki sorunlara istenilen düzeyde çözüm üretememişlerdir.

Bu noktada Grup Tehdit Teorisi ile Gruplararası Temas Kuramı'nın da ortaya koyduğu gibi göçmen azınlığın sayısal olarak büyüklüğü, çoğunluğun ekonomik çıkar ve menfaatleri açısından göçmen azınlığa yönelik oluşturduğu potansiyel tehdit algısı, göçmen gruplarının etnik aidiyetlerine bağlı olarak sahip oldukları kültürel değerler ile ev sahibi toplumun büyük grup kimliği çerçevesinde taşıdığı kültürel özelliklerin potansiyel farklılıkları ile uyumsuzlukları ve gruplararası iletişimin/temasın sağlan(a)mamasından kaynaklanan önyargılar gibi sebepler azınlık-çoğunluk ilişkilerine ket vurarak, kültürel etkileşimin ve gelişimin sağlanmasını zorlaştırmışlardır.

Göçmenler ile ev sahibi toplumlar arasındaki tüm bu potansiyel sorun alanlarına ek olarak varış ülkesi devletler tarafından uygulanan kısıtlayıcı/sınırlayıcı göç politikaları, zorunlu göçmenlere yönelik uluslararası sığınma hukukundan kaynaklı yükümlülüklerle ters düşen uygulamalara başvurulması ve vatandaşlık yasalarında getirilen düzenlemeler çerçevesinde göçmenlerin tabiiyet alabilme haklarının zorlaştırılması da göçmen azınlıkların söz konusu ülkelerdeki hayat koşullarını ağırlaştırabilmektedir. Farklılıkların birlikteliğini ve ülkelerarası fiziki ve toplumsal sınırların ortadan kaldırılmasını savunan AB'nin üyesi olan devletlerin, sınıraşan kültürel kimliklere sahip göçmen azınlıklara yönelik bu tutumlarını anlamlandırıp tasvip edebilmek oldukça güç görünmektedir.

Avrupa eğer gerçekten farklılıklara saygı temelli, kültürel etkileşim ve iletişimin etkin kılındığı ve insan haklarının şîâr edinildiği bir Kıta iddiasını devam ettirebilmek istiyorsa öncelikli olarak yapması gereken, kendi

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

sınırlarına ve üstün Avrupa kimliği savına hapsolmuş görüntüsünden sıyrılmak ve gerek devletler bazında gerekse toplumlar nazarında göçmenlere yönelik sürdürülen öteki algısını kırmaya yönelik girişimlerini arttırmak olmalıdır. Ancak böyle bir yaklaşım tarzı çoğunluk konumundaki Avrupalı toplumlarla azınlık statüsündeki göçmenlerin birbirlerine yönelik ilişkilerini güven temelli, istikrarlı ve sürdürülebilir seviyelere çıkartabilecektir.

KAYNAKÇA

AKSOY, Nazan, *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.

ANIK, Mehmet, *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılımkitap Yayınları, İstanbul 2012.

ATTINÀ, Fulvio, "Tackling the Migrant Wave: EU as a Source and a Manager of Crisis", *Revista Española de Derecho Internacional*, 70(2), 2018, s. 49-70.

BAĞCI, Sabahat Çiğdem-Elif Çelebi, "Gruplararası Temas ve Çatışma ile Azınlıklara Yönelik Tutumlar ve Çokkültürlülüğe Destek Arasındaki İlişkiler: Gruplararası Tehdit ve Kaygının Aracı Rolü", *Türk Psikoloji Yazıları*, 20, 2017, s. 3-23.

BAĞCI, Sabahat Çiğdem-Esra Canpolat, "Suriyeli Sığınmacılarda Türklerle Temas ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Aracı Değişkenler", *Nesne Psikoloji Dergisi*, 7(15), 2019, s. 149-169.

BLUMER, Herbert, "Race Prejudice as a Sense of Group Position", *The Pasific Sociological Review*, 1(1), 1958, s. 3-7.

BOYD, Monica, "Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas", *The International Migration Review (Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's)*, 23(3), 1989, s. 638-670.

CANATAN, Kadir, "Multiculturalism in Europe and the Balkans", *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 2014, s. 13-26.

CANATAN, Kadir, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe*, Endülüs Yayınları, İstanbul 1990.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

CARMON, Naomi, "Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Quantitative and Qualitative Analyses", Naomi Carmon, ed., *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Theoretical Analysis and Policy-Related Research*, Palgrave Macmillan, London 1996, s. 13-29.

COHEN, Robin, *Küresel Diasporalar: Giriş*, Koyusiyah Yayıncılık, Ankara 2019.

EDELENBOS, Carla, "The International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families", *Refugee Survey Quarterly*, 24(4), 2005, s. 93-98.

FOXALL, Andrew, *Sovyet Sonrası Rusya'da Etnik İlişkiler: Kuzey Kafkasya'da Ruslar ve Rus Olmayanlar*, Koyu Siyah Yayınları, Ankara 2018.

"Global Issues: Migration", UN, <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/>, (Erişim Tarihi: 13.09. 2021).

HAMMARBERG, Thomas, *Avrupa'da İnsan Hakları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

HIMMEL, Rita-Maria Manuel Baptista, "Migrants, refugees and Othering: constructing europeannes. An Exploration of Portuguese and German Media", *Comunicação e Sociedade*, 38, 2020, s. 179-200.

HJERM, Mikael, "Do Numbers Really Count? Group Threat Theory Revisited", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(8), 2007, s. 1253-1275.

HJERM, Mikael-Kikuko Nagayoshi, "The Composition of the Minority Population as a Threat: Can Real Economic and Cultural Threats Explain Xenophobia?", *International Sociology*, 26(6), 2011, s. 815-843.

International Labour Office (ILO) vd., *International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia*, Inter-Agency, Geneva 2001.

JOPPKE, Christian-Ewa Morawska, "Integrating Immigrants in Liberal Nation-States: Policies and Practices", Christian Joppke-Ewa Morawska, ed., *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 1-36.

KASTORYANO, Riva, *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

KAYA, Ayhan, "Multiculturalism: The Culturalisation of What is Social and Political", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18(3), 2013, s. 63-91.

KING, Ryan D.-Darren Wheelock, "Group Threat and Social Control: Race, Perceptions of Minorities and the Desire to Punish", *Social Forces*, 85(3), 2007, s. 1255-1280.

KING, Stephen D., *Küreselleşmenin Sonu: Kasvetli Yeni Dünya, Tarihin Nihai Savaşı*, Profil Kitap, İstanbul 2019.

KLAUS, Václav-Jiří Weigl, *Europe All Inclusive: A Brief Guide to Understanding the Current Migration Crisis*, Václav Klaus Institute, Prague 2017.

KOOPMANS, Ruud-Paul Statham, "How National Citizenship Shapes Transnationalism: Migrant and Minority Claims-Making in Germany, Great Britain and the Netherlands", Christian Joppke-Ewa Morawska, ed., *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Palgrave Macmillan, New York 2003, s. 195-238.

KUMRULAR, Özlem, *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni: Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

LEGGÉ, Jerome S., *Jews, Turks, and Other Strangers: The Roots of Prejudice in Modern Germany*, University of Wisconsin Press, Madison 2003.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

MARTIKAINEN, Jari-Inari Sakki, "Visual (De)Humanization: Construction of Otherness in Newspaper Photographs of the Refugee Crisis", *Ethnic and Racial Studies*, 44(16), 2021, s. 236-266.

MORLEY, David-Kevin Robins, *Kimlik Mekânları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.

MURPHY, Cliodhna, *Immigration, Integration and the Law: The Intersection of Domestic, EU and International Legal Regimes*, Routledge, New York 2016.

ÖZER, Y. Yeşim, *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, Derin Yayınları, İstanbul 2015.

ÖZER, Yeşer Yeşim, *Immigrants and Xenophobia in the European Union*, Marmara University, Institute of European Studies, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.

PARSHOTAM, Asmita, *The UN Global Compacts on Migration and Refugees: A New Solution to Migration Management, or More of the Same?*, South African Institute of International Affairs, Johannesburg 2017.

PETTIGREW, Thomas F., "Intergroup Contact Theory", *Annual Review of Psychology*, 49, 1998, s. 65-85.

PRATI, Francesca vd., "The Role of Positive and Negative Contact of Migrants with Native People in Affecting Their Future Interactions: Evidence From Italy and Turkey", *International Journal of Intercultural Relations*, 85, 2021, s. 191-203.

QUILLIAN, Lincoln, "Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe", *American Sociological Review*, 60(4), 1995, s. 586-611.

RASHİD, Lubna-Silvia Cepeda-García, "Self-Categorising and Othering in Migrant Integration: The Case of Entrepreneurs in Berlin", *Sustainability*, 13(4), 2021, s. 1-14.

REX, John, *Ethnic Minorities in the Modern National States: Working Papers in the Theory of Multiculturalism and Political Integration*, Palgrave Macmillan, London 1996.

RITTER, Joachim, *Avrupa'nın Sorunu Olarak Avrupalılaşıma*, Afa Yayınları, İstanbul 1994.

SARAÇLI, Murat, "Avrupa Birliği'nin Yabancı Düşmanlığıyla Kurumsal ve Hukuksal Alanlardaki Mücadelesi", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 2021, s. 738-772.

SARAÇLI, Murat, "İrkçiliğin Avrupa'daki Gelişimi ve Uluslararası Hukuka Etkisi: James Lorimer Örneği", *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(103), 2021, s. 101-118.

SARAÇLI, Murat, "Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ve İslamofobi Sorunları Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Göç Sorununa Yaklaşımları", *Kimlik ve Göç Çalışmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiri E-Kitabı*, AHBV Üniversitesi, Ankara 2019, s. 119-140.

SCHENK, Caress, "The Migrant Other: Exclusion without Nationalism?", *Nationalities Papers*, 49(3), 2021, s. 397-408.

SEMYONOV, Moshe vd., "The Rise of Anti-Foreigner Sentiment in European Societies, 1988-2000", *American Sociological Review*, 71(3), 2006, s. 426-449.

TARAN, Patrick A., "Human Rights of Migrants: Challenges of the New Decade", *International Migration*, 38(6), 2001, s. 7-51.

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

TARAS, Ray, *Europe Old and New: Transnationalism, Belonging, Xenophobia*, Rowman&Littlefield Publishers, New York 2009.

VORSTER, Jakobus Martinus, "Racism, Xenophobia and Human Rights", *The Ecumenical Review*, 54(3), 2002, s. 296-312.

WIDGREN, Jonas, "International Migration and Regional Stability", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 66(4), 1990, s. 749-766.

ŽAGI, Karla, "Perceiving the Migrant as 'Other': Analysis of Three Main Categories in the European Migration Context", *Journal of Literature, Culture and Literary Translation*, 11(2), 2021, s. 1-25.

STRUCTURED ABSTRACT

Today, immigrations to European countries show a continuity depending on many push and pull factors both in these countries and in the countries of origin. The European Continent, which is the target of immigrations from different geographies such as Africa, the Middle East, and Asia, is struggling to cope with the social pressures caused by intensified migrations on the one hand, and to ensure the smooth integration of immigrants with their people on the other. European states, trying to strike a balance on a delicate scale with the human rights of migrants on one side and the sovereignty rights of states on the other, may be inclined towards anti-immigrant policies under the influence of political concerns that often dominate at this point.

Such policies, which cause immigrant minorities to experience significant problems in their integration into majority host societies, can also hinder the approaches that states try to implement to ensure social cohesion. The fact that there have been problems in each of the exclusionary, assimilation and multiculturalism approaches implemented by European countries for the integration of immigrant minorities from past to present, and that they have been subjected to various criticisms, actually supports this reality. Of course, states cannot be held solely responsible for the problems experienced at the point of integration, but we have to accept that countries can have negative effects on their societies with the restrictive immigration policies they adopt.

It is unlikely that such politically oriented, discriminatory and exclusionary approaches, which are dominant in the majority of European states and societies towards the problem of migration and migrants, which should be seen as a human rights issue in essence, will serve the solution of the issue. As the theories on minority-majority relations

AZINLIK-ÇOĞUNLUK DENKLEMİ BAĞLAMINDA AVRUPA'NIN ÖTEKİSİ GÖÇMENLERİN EV SAHİBİ DEVLETLER VE TOPLUMLARLA İLİŞKİLERİ

suggest, the first priority at this point is to create and expand opportunities for communication and contact that will eliminate intergroup prejudices and perceptions of threat. In such an environment, the parties, who will be able to move away from their fears of each other and the hostile approaches triggered by these fears, can be expected to be able to build a social life based on respect for differences together by leaving behind the issues that hinder their relations with increasing cultural transitivity.

At this point, the hypotheses of theories that examine the relations between minorities and majorities and focus on the main problem areas are also very valuable. As the Group Threat Theory and the Intergroup Contact Theory, both of which are discussed in this article, point out, the main problems between immigrant minorities and host communities often stem from their indifference and ignorance towards each other. The lack of communication and contact between the parties can lead to the spread of suspicions, prejudices and negative stereotypes within the groups, and over time, both the minority and the majority can increase their perceptions of threat and insecurity towards each other. In Europe in particular, we can see that this situation is becoming more widespread and that cultural and biological racism is increasing day by day.

It is very difficult to suggest that the European Union's general understanding of transcending borders and respect for diversity can be applied to the approach of many of the continent's countries to the problem of migration. European states, which are in constant need of an other to define their national identities, often instrumentalize immigrant minorities and present them to their societies as the main responsible for the problems in their countries. This situation, which is increasingly taking the form of a spiral, is on the one hand the dominant determining factor in the relations of immigrants trapped in the minority-majority equation

with their host societies, and on the other hand, it can put a barrier in front of the potential contributions that these people with transnational cultural identities can make to the societies and states in question.

After all, the problems between immigrant minorities and host communities are not insurmountable. However, what needs to be done first and foremost is to create and expand opportunities for communication and contact that will allow the parties to understand and get to know each other. As in many European countries, it does not seem possible to create these conditions while immigrant minorities live a ghetto life in the neglected suburbs of big cities and while the masses are trapped in anti-immigrant populist discourses around political ambitions. At this point, rescuing the problem of migration, which is based on human beings and human rights, from vicious domestic political debates and spreading awareness that differences contribute to cultural richness and diversity rather than segregation can be a first step towards what can be done in this field.